

Ngưng trả nợ

"Chúng tôi sẽ ngưng chi trả nợ nước ngoài", vị tân tổng thống thứ ba liên tiếp trong vòng 3 ngày của Argentina, ông Rodriguez Saa, đã tuyên bố như thế sau khi ông được quốc hội lưỡng viện nước này bỏ phiếu bổ nhiệm làm tổng thống lâm thời với 169 phiếu thuận, 138 phiếu chống (số liệu Liberación). Tỷ lệ bỏ phiếu này cho thấy một sự không nhất trí cao lắm đối với chính sách "tuyên bố phá sản" của ông Saa. Trong thực tế, tuyên bố ngưng trả nợ chẳng khác gì tuyên bố phá sản. Mặt khác, những hứa hẹn của ông, như sẽ tạo ra 1 triệu chỗ làm mới

bổ: "Khi tuyên bố tạm ngưng thanh toán nợ, điều đó không có nghĩa là chúng tôi chọn thái độ cực đoan. Chúng tôi sẽ tiếp tục thương thuyết. Vấn đề là cho đến nay, các chính phủ trước đã nghiêng về trả nợ nước ngoài nhiều hơn là trả nợ xã hội với đồng bào của chúng ta. Ngân sách dùng để trả nợ nay sẽ được dùng để tạo ra công ăn việc làm và tiến bộ xã hội. Để cho nhân dân chết đói nguy hiểm hơn là ngưng trả nợ".

Một trong những biện pháp khác mà ông Saa đề xuất là phát hành một "đồng tiền" mới lưu hành trong nước, không phải là đồng peso hiện đang lưu

mấy chục phần trăm thực sự được sử dụng cho các dự án xoá đói giảm nghèo và phát triển kinh tế, (Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF), vốn là mũi nhọn của các chương trình tín dụng của IMF? Kinh nghiệm cho thấy, tỷ lệ "cắt xén" thường từ khoảng 30 đến 40% ! Thế cho nên Nhà nước càng vay nợ, đồng tiền tín dụng càng bị "cắt xén", trong khi nạn nghèo khổ vẫn cứ còn đó, nếu không muốn nói là còn có thể tăng lên do yếu tố nhân mãn. Vấn đề không phải là để xem ông Saa sẽ trụ được mấy ngày, sẽ có bao nhiêu tổng thống lâm thời khác ở Argentina, mà là xem

BÀI HỌC NÀO TỪ SỰ PHÁ SẢN CỦA ARGENTINA?

DANH ĐỨC

trong vòng 1 tháng có vẻ như là chuyện hoang đường nếu nhớ rằng 18% dân số 36 triệu người Argentina đang thất nghiệp, cho dù ông Saa có xuất thân là 1 trong 2 tỉnh trưởng hiếm hoi của Argentina, trên tổng số 24 tỉnh, đã lập được thành tích tự cân đối được ngân sách. Chỉ mỗi một hứa hẹn "thắt lưng buộc bụng", mà cụ thể là hạ mức trần lương công chức cao cấp xuống còn 3.000 USD để có thể chia sẻ cho những công chức cấp thấp, là khả dĩ có thể thực hiện được từ nay đến ngày bầu cử sớm vào đầu tháng 3 tới.

Thế nhưng, giảm mức lương trần chưa đủ để gọi là chính sách kinh tế thắt lưng buộc bụng khả dĩ đáp ứng được yêu cầu của IMF mà, cách đây 2 tuần, đã ngưng tháo khoán 22 tỷ USD tín dụng cho Argentina sau khi đã công khai đánh giá Argentina là một con nợ "xấu" với những 132 tỷ USD công nợ. Vị "chủ nhân" dấu mặt của IMF, do tỷ trọng góp vốn cho IMF là cao nhất, là TT Mỹ Bush, đã lên tiếng yêu cầu Argentina tiến hành các biện pháp khắc khổ theo đúng yêu cầu của IMF. Thế nhưng, nếu nghe theo lời IMF, sẽ dẫn đến rối loạn xã hội. TT Saa tuyên

hành dựa trên bản vị là đồng USD, mà là một thứ đồng peso "bản pho", không dùng để trao đổi hối đoái, chỉ sử dụng nội bộ, do đó tránh gây thêm lạm phát. Đây là một "bài bản tài chính" đã từng thấy ở Sài Gòn và miền nam trước kia khi quân viễn chinh Mỹ trú đóng tại miền nam đã phát hành và chi tiêu đồng "đôla đỏ" thay cho đồng "đôla xanh". Có thể đây sẽ là một giải pháp tạm thời. Thế nhưng, vấn đề vẫn còn đó: sẽ phá giá hay không đồng peso và phá giá đến đâu để cho hàng hoá Argentina có thể cạnh tranh nổi với hàng hoá các nước Nam Mỹ khác nay đang hồi phục kinh tế và đang hưởng lợi thế hối suất thấp so với đồng USD hoặc thậm chí có nước còn bỏ hẳn đồng nội tệ để sử dụng đồng USD như Puerto Rico, cho đỡ phức tạp hối suất!

Lý do giải thích

Có nhiều lý do giải thích sự phá sản của Argentina, song có lẽ có thể tạm chấp nhận một giải thích dễ chấp nhận nhất: một đất nước 36 triệu dân mà nợ đến 132 tỷ USD quả là "quá khả năng chi trả"! Tuy nhiên, vấn đề đặt ra là: trong số 132 tỷ USD nợ đó, liệu có

họ đã "vỡ nợ" vì đâu. Nói cách khác, làm thế nào mà một đất nước, mới cách đây 10 năm còn được xem như là mô hình cải cách kinh tế thành công, dưới thời TT Carlos Menem, nay lại trở thành một nước có số nợ không chi trả nổi lên đến 132 tỷ đôla?

Mọi việc vẫn còn đang yên ổn ngay cả từ sau khi TT Menem, đắc cử năm 1989, tiến hành cải cách kinh tế theo bài bản của nhà kinh tế học đoạt giải Nobel kinh tế người Mỹ Laurence Klein: Tất cả cho công nghiệp hoá và kinh tế thị trường - tư nhân hoá các xí nghiệp nhà nước thua lỗ, xoá bỏ bao cấp nhằm đáp ứng mục tiêu thúc đẩy tăng trưởng công nghiệp. Thắt lưng buộc bụng tuyệt đối bằng cách tăng giá các dịch vụ công cộng có khi lên đến 500%, kể cả hàng hoá tiêu dùng thường ngày, nhằm mục đích đưa lạm phát về con số 0.

Các nhà doanh nghiệp còn đi xa hơn: nhanh chóng đưa đồng austral (đồng tiền Achetina lúc đó) đặt dưới bản vị là đồng đôla, với tỉ giá 10.000 austral ăn 1 đôla, khống chế lạm phát tuyệt đối bằng cách chi phát hành tiền một khi có dự trữ ngoại tệ tương xứng,

nhằm thúc đẩy xuất khẩu và kích thích các nhà đầu tư nước ngoài mua lại các xí nghiệp thanh lý. Bộ trưởng Tài chính Domingo Cavallo sẽ là người đưa tỉ giá đồng *austral* đến mức 10.000 so với đồng *dóla*, sau này sẽ đổi tên thành đồng *peso*, và quyết định thanh lý một hơi các công ty đường sắt, hàng không, dầu hỏa, hải cảng, xa lộ...

Hiệu quả kinh tế đến ngay. Năm 1991, GDP tăng 5,9%, lạm phát giảm từ 60,2% trong năm 1989 xuống còn 2,3% vào cuối năm 1991, ngoại tệ dự trữ từ 2,54 tỷ *dóla* năm 1990 lên 7,61 tỷ vào đầu năm 1992, lãi suất từ 10 phân/ngày trong thời gian từ 1976 đến 1984 nay chỉ còn 3% vào năm 1991, tỉ lệ thất nghiệp chỉ còn 5%.

Thế nhưng, tấm huy chương nào cũng có mặt trái của nó. Chính sách thắt lưng buộc bụng làm suy kiệt đời sống công chức và hưu trí. Các nhà kinh tế học đã vạch ra được rằng Argentina đang phồn vinh giả tạo: tổng sản lượng quốc gia tăng là do tích lũy vốn thanh lý các xí nghiệp giải thể chứ không do tăng sản lượng. Và thảm họa đến từ sự tham ô của các quan chức trong các "phi vụ" thanh lý các xí nghiệp nhà nước. Tất cả đều phải trải qua thủ tục "đầu tiên" – tiền đầu tiên. Um xum đến nỗi đại sứ Mỹ tại Argentina, Terence Todman, phải chính thức lên tiếng tố cáo "thủ tục đầu tiên" này mà các công ty Mỹ phải chịu đựng.

Rồi thì cũng không còn gì để bán tổng bán tháo, trong khi đó tư túi của các quan chức có liên quan đến các vụ thanh lý các xí nghiệp nhà nước cứ ngày càng đông đầy. Bên cạnh đó là những tác động của chính sách giảm chi: tổ chức UNDP cảnh giác rằng 30% dân số Argentina sống dưới ngưỡng nghèo khó và đang phải khốn khổ vì sự phá sản của hệ thống giáo dục, y tế. Sang đến năm 1995, cuộc khủng hoảng kinh tế Mexico làm lung lay nền kinh tế Argentina: vốn tư bản nước ngoài ngày càng ít hơn, tỷ lệ tăng trưởng GDP chỉ còn 4,4%, tỷ lệ thất nghiệp lên đến 19%. Một vấn nạn lớn đe dọa chính phủ: các tỉnh thi nhau thất thu ngân sách, đòi hỏi trung ương bù chi, chỉ có 2/24 tỉnh của Argentina là tự cân đối được ngân sách.

Tóm tắt

Có thể tóm tắt quá trình phá sản của Argentina như sau. Trước hết là tính duy ý chí khi đề ra chủ trương tất

cả cho tư nhân hoá và công nghiệp hoá mà không có một cơ chế giám sát chặt chẽ quá trình này. Tự thân chính sách tư nhân hoá (cổ phần hoá) và công nghiệp hoá không có gì là sai lầm cả. Vấn đề là ở chỗ những nhà quản lý đã thực hiện quá trình giải thể thanh lý này như thế nào. Trong trường hợp này là tham ô, đục khoét tài sản nhà nước. Kế đến là chính sách ghim tỉ giá hối đoái nhằm khống chế lạm phát. Giữa lạm phát và chống lạm phát, chủ trương sau luôn được xem là "can đảm", nhất là bởi các chủ nợ như IMF, WB... Thế nhưng, ghim tỉ giá hối đoái đến mức khiến cho hàng xuất khẩu đội chợ là một sai lầm không thể đổ thừa cho bất cứ ai. Ngân hàng trung ương luôn phải tính toán để xem tỉ giá như thế có thích hợp chưa.

Quá trình công nghiệp hoá đã không đồng đều, do đó có đến 22/ 24 tỉnh của Argentina phải gặm vào ngân sách Nhà nước. Một điểm đáng nêu khác là cứ mỗi năm, đến dịp hội nghị các nhà tài trợ, tất cả đều chăm chăm xem sẽ được hứa hẹn cho vay bao nhiêu, mà quên đánh động với nhau rằng ta đã vay tổng cộng là bao nhiêu và các chi trả nợ nước ngoài hàng năm là bao nhiêu. Thế cho nên, năm ngoái khi IMF hứa cho vay 13,7 tỷ *dóla*, thì mọi người vỗ tay, nay IMF bác bỏ kế hoạch vay 22 tỷ *dóla*, tất cả đều méo mặt và ngay lập tức dẫn đến phá sản.

Những bài học

Có thể rút kinh nghiệm gì từ sự kiện Argentina? Trước hết là xu hướng cứ vay cho bằng thích. Có một điểm khá lạ là chẳng có mấy chính phủ công khai công bố với dân chúng số nợ đang mắc phải là bao nhiêu, hàng năm phải trả cả vốn lẫn lãi là bao nhiêu, sẽ phải trả bao nhiêu và trong bao lâu... Khi cả các quan chức lẫn dân chúng đều không rõ đất nước mình đang nợ bao nhiêu, thì làm sao hô hào tiết kiệm cho được? Từ đó dẫn đến tình trạng, các tỉnh tha hồ phung phí. Tỉ lệ "2 công 24" ở Argentina cũng tương tự tỉ lệ "5 công 56" ở Việt Nam. Tại sao không công khai trong các bản báo cáo tổng kết hàng năm tình hình nợ nước ngoài và tình hình trả nợ lẫn lãi? Đây không phải là một bí mật quốc gia, trái lại có thể dễ dàng tìm thấy nơi website của IMF – <http://www.imf.org> – con số 368 triệu *dóla* dành cho các dự án xóa đói giảm nghèo và phát triển kinh tế

(Poverty Reduction and Growth Facility- PRGF) tại Việt Nam, tài khoá 2001- 2002.

Chính do chỉ hăm hờ loan tin thiên hạ hứa tài trợ năm nay là bao nhiêu, trong khi lại không cho biết số nợ phải trả, mới tạo ra tâm lý mua sắm, xây dựng, trang bị... thoả thích ở các tỉnh. Có lẽ không thí dụ nào tiêu biểu cho sự vung tay quá trán bằng đoạn xa lộ Hà Nội, khúc cầu Điện Biên Phủ và trạm thu phí xa lộ Hà Nội. Một đoạn xa lộ rộng thênh thang chỉ vài cây số, chẳng có mấy xe chạy qua, vì xe tải vào thành phố chạy ngã Đình Bộ Lĩnh, Bạch Đằng, Phan Đăng Lưu, nom có vẻ khổng lồ như con đường Sukhumvit Road ở cửa ngõ Bangkok. Một trạm thu phí xa lộ trị giá gần 28 tỷ đồng, tương đương giá xây dựng mới bệnh viện 200 giường ở Tiền Giang, trong khi các bệnh viện trong thành phố thì chật như nêm. Hai bệnh nhân một giường là chuyện thường tình. Đường như khi vung tay quá trán, người ta muốn chạy đua với các nước láng giềng trong những cái hão huyền nhất thời trong khi quên rằng khoảng cách giữa GDP/ đầu người xấp xỉ 400 *dóla* so với 2.000 *dóla* là một khoảng cách đếm bằng đơn vị chục năm không rõ nhân hệ số mấy.

Thanh lý các xí nghiệp nhà nước mà không giám sát chặt chẽ chính là bài học thứ nhì cần rút tỉa khi nay đang tiến hành cổ phần hoá.

Một bài học khác: nợ nước ngoài đến 132 tỷ *dóla* ấy vậy mà hệ thống giáo dục, y tế của Argentina lại sụp đổ. Xem nhẹ không đầu tư cho y tế, giáo dục, chính là tự huỷ hoại nguồn nhân lực hiện tại và tương lai của đất nước. Cần nhớ rằng một tỷ lệ lớn của các ngân khoản tín dụng mà các định chế tài chính quốc tế đã hứa là dùng để trang trải các dự án xóa đói giảm nghèo và phát triển kinh tế, và tỷ trọng dành cho giáo dục, y tế trong các dự án này không phải là nhỏ.

Còn nhiều bài học khác, xin tạm dừng ở bài học mới nhất: bất cứ lúc nào các định chế tài chính quốc tế cũng có thể ngưng cho vay nếu như họ (muốn) dân cho con nợ cái nhãn "con nợ khó đòi" nếu như con nợ không đáp ứng được các yêu cầu của họ. Chuyện thường tình trong quan hệ chủ nợ - con nợ ■